

веди подценяват многообразието на духовните му търсения и специфичната динамика на гражданското му съзнание, като абсолютизират нееднократните различия между художника и мислителя. Дълбоката хуманност и демократичност на твореца опровергават изцяло прогнозите на буржоазната преса за присъщата на характера му привързаност към реда в първата република и през втората половина на 30-те години стават основен прицел на нейните интриги и заплахи. В процеса на изясняване на въпроса, дали Чапек е „буржоазен идеолог“ или „критик на капитализма“, не се стига до съставянето на цялостна концепция за идейното и творческото му развитие, както и до синтез на неговата философска и художествена система.

Идеологическата борба за Чапек продължава и след смъртта му. Необичайно чувствителната обществена съветст на писателя, сложното му и многоostrанно творчество, своеобразието на неговия художествен метод и проблемите, с които провокира своята и нашата съвременност, поставят пред многобройните му изследователи комплексни и актуални задачи. Със сигурност можем да отбележим, че в „спора за Чапек“ най-авторитетно се намесват представителите на съветската бохемистика. Трудовете на С. Николски, О. Малевич, И. Бернщайн, Б. Сучков, А. Волков, В. Шевчук и др. дават правдива марксистическа оценка на личността и делото на Чапек и набелязват нови аспекти на изследване художествените структури на неговите произведения. Разнообразните методологически подходи и плодотворни концепции на съветските учени до голяма степен допринасят за неутрализирането на някои едностранчиви възгледи за Чапек сред чехословашките имолози, както и за повишаване на интереса към този автор в собствената му родина. Колкото и странно да звучи, точно в Чехословакия въпреки големия брой статии, студии, биографични материали и документи, частични проучвания и наблюдения литературната наука все още е дължник на Чапекото художествено наследство. Дълго време монографията на словашкия критик А. Матушка „Človek proti skaze“ (1963) независимо от есенцистичния си характер остава единственият опит за концептуално изследване личността и творчеството на Чапек. В началото на 70-те години успешна крачка в тази насока направи чешкият литературен историк О. Кралик („První řada v díle Karla Čapka“, 1972), но за съжаление смъртта му попречи да довърши своя първоначален замысел.

При така очертаната ситуация монографията на Ф. Бурианек „Karel Čapek“ се явява закономерен и навременен принос за по-дълбоченото осветляване универсалната личност на писателя и следващ опит за изясняване тематично-жанровите особености на неговите произведения в цялост.

На пръв поглед досегашната книжна продукция на чешкия литературовед не обуславя пряко широтата на новото му изследване, но в сферата на авторовите предпочитания темата за Чапек заема трайно място. Доказателство за системния интерес на Ф. Бурианек към Чапекото творчество е както големият брой послеслови към отделни негови произведения или изборни творби в томове, така и студията „K typologii románového žánru Karla Čapka“ (Slavica Pragensia XV., Acta Universitatis Carolinae 1973, Philologica 3—4). В този смисъл рецензиранят труд представлява сумарен израз на авторите усилия и дългогодишни занимания. В него авторът си е поставил за цел да разкрие диалектичното единство на вътрешните противоречия в личността на писателя и да проследи в хронологичен план творческата му еволюция. На основата на съществуващи вече изследователски и фактологичен потенциал Ф. Бурианек се насочва към многостранния облик на Чапек и неговия художествен свят от позициите на нашата съвременност, с изострено внимание към многобройните интерпретации на богатото му дело. В търсенето на адекватен научен критерий за неизменните стойности на Чапеките произведения, в стремежа си да обединява (а не да противопоставя) естетическите и мирогледните принципи на твореца, да стигне до монолитната същност на характера му, авторът се опитва да излезе от традиционните при подобни монографични изследвания рамки, но сложността на поставените задачи и обемността на разглеждания материал на места довеждат до някои пропорционални несъответствия в изложението и до частичност на изводите.

В композиционно отношение неговата работа е съставена от три раздела. На основата на богат изворов материал в първата част авторът с верен интерпретаторски усет посочва обективните предпоставки за развитието на бъдещия талант. Ф. Бурианек подробно изследва родословието на Чапек и убедително разкрива корените на неговия чешки характер, неразривната му връзка с демократичните народни традиции. В този план той обстойно разглежда и силното влияние от страна на бащата и бабата (по майчина линия) върху нежната душа на младия Чапек. Макар и да прекалява с привеждането на цитати, спомени на съвременници и документи с архивни и епистоларен характер, авторът не абсолютизира автобиографичния материал и максимално ни доближава до автентичната семейна атмосфера, изиграла решаваща роля за формиране творческата индивидуалност на Карел Чапек. Добросъвестното реконструиране на „предписателската“ биография на твореца дава възможност на Ф. Бурианек да осветли творческия дебют на двамата братя в началото на века. Макар и да не изследва всеоб-

хватно този литературен феномен, той конкретно посочва присъствието на Йозеф и Карел Чапек в пракция културен живот и анализира тяхната художествена програма.

По-нататък тоналността на изследването се определя от желанието на автора да обхване многостранната личност на Карел Чапек. Отделните глави, характеризиращи обществения, философския, естетическия, журналистическия и театралния облик на писателя, нямат характер на самостоятелни наблюдения, а показват в цялост духовните и творческите му изяви. Особено място тук Ф. Бурианек отделя върху дисертацията на Чапек „Обективният метод в естетиката с оглед на изобразителните изкуства“, въз основа на която посочва слабостите във философските му възгледи. От друга страна обаче, чрез подробния анализ на работата чешкият литературовед доказва, че Чапек не изгражда своята естетика върху релативизма, а се стреми към максимална обективност в изкуството. Като изхожда от тези позитивни принципи, Ф. Бурианек разглежда литературнокритическата дейност на Чапек само в общотеоретичен план. По-задълбоченото изследване на тази част от творчеството на писателя несъмнено би допринесло за разкриване на нови страни в практическото приложение на Чапековите художествени и естетически схващания, за изясняване на литературните и драматургичните му пристрастия. Недостатъчно място е отделено и върху журналистиката на Карел Чапек.

Във втория раздел Ф. Бурианек си е поставил за цел да проследи в диахронен и синхронен план целокупното литературно наследство на писателя. Несъмнено достойнство на тази част от изследването е стремежът на автора да мотивира марксовски взаимопреходите между абстрактното и конкретното в Чапековите произведения, да покаже взаимобусловеността на неговите естетически възприятия и художествени реализации. Тук Ф. Бурианек убедително доказва, че в основата на Чапековото дело стои човекът, в разнообразните форми на противоречието му съществуване. В желанието си обаче да бъде изчерпателен и да осветли в цялост проблемите на съдържанието и формата при Чапек, чешкият литературовед на места изоставя първоначалния си замисъл и променя характера на изследването си. От една страна, той последователно се стреми да спазва хронологичния принцип, но от друга — нарушава

неговото единство, като групира материала в зависимост от тематично-жанровото му своеобразие. Ето защо въпреки верните заключения и интересни съпоставки авторът не намира най-целесъобразния оценъчен критерий за специфичните художествени особености на Чапековите творби. Възражение будят и някои повърхностни характеристики, които водят до описателност и монотонност в стила му.

В последния раздел, озаглавен „Карел Чапек за изкуството и за себе си“, Ф. Бурианек ни разкрива прогресивното развитие на Чапековите естетически възгледи на основата на непубликувани (в по-голямата си част) досега книжно-теоретически и критически статии на писателя. Показва ни твореца „в собствените му очи“. Без да дават цялостна представа за тази област от Чапековото творчество, текстовете, включени в този раздел, представят систематичен подбор и засега остават най-целенасоченото обхващане на художествено-критическата дейност на писателя. По този начин Ф. Бурианек не само постига завършеност в своята работа, но и непосредствено стимулира по-нататъшното изследване на тези проблеми.

В хода на проучванията и организацията на материала Ф. Бурианек творчески черпи от най-важните съществуващи трудове за Чапек и води полемиката с някои автори, а в бележките си към книгата той разглежда и новопоявилите се изследвания, тъй като ръкописът на монографията му е бил предаден в издателството през 1975 г. Това безспорно говори за добросъвестното му отношение към разглежданата тема и за неговия неотслабващ интерес към личността и творчеството на чешкия писател. Можем само да съжаляваме, че в неговата работа не е намерила място пълната библиография на трудовете за Карел Чапек. Накрая трябва да отбележим уметелото използване на живия език и публичистичната заостреност в научния стил на изследователя.

Независимо от споменатите недостатъци монографията на Ф. Бурианек е интересна и полезна книга. Тя привлича със своята теоретическа актуалност и широтата на разглеждания материал. Изследването на чешкия литературовед надхвърля задачите на критикобиографичния очерк и създава обобщено-синтетичен образ на талантливия чешки писател.

Величко Тодоров